

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

„Удовлетвореност и активен живот на хората в Европа на 50 и повече години: фактори, причини и политики, базирани на данни”

на Михаела Ангелинова Ангелова

представен за присъждане на образователна и научна степен „Доктор по икономика”

по направление 3.8. Икономика

Член на научно жури: Проф. д.ик. н. Георги Савов Чобанов

1. Общо представяне на дисертационния труд

Глобалната пандемия от COVID-19 причинява множество ограничения, локдауни и здравни мерки, които се отразяват върху ежедневните физически дейности на хората (Stockwell et al., 2021) и унищожават хиляди животи в световен мащаб, причинявайки повишени депресивни симптоми, тревожност и психологически дистрес, които от своя страна оказват влияние върху удовлетвореността и активния живот. Знаейки, че при европейските избори от 1970 г. удовлетвореността от живота на хората е най-добрият показател за това дали правителствата ще бъдат преизбрани отново – много по-важен фактор от икономическия растеж, безработицата или инфлацията, обществената политика се нуждае от нов фокус: не „създаване на богатство“, а „създаване на благополучие“ (Clark, Fletch, Layard et al., 2016). Според предишни теории (Campbell A. et al., 1976), субективното благополучие зависи в най-голяма степен от обективните обстоятелства в живота на човек. Многобройни проучвания изследват ефектите от пандемията върху поведението и психичното здраве (Yap et al., 2014; Gawrych et al., 2021; Araki, 2022; López et al., 2020; и др.), чиито последици за благосъстоянието обаче все още не са дълбоко проучени и през следващите години се очаква изключително наболяла да е темата за изследване на промените във факторите, влияещи върху удовлетвореността и активния живот, особено на възрастните хора, които са най-уязвимата група по отношение на по-високия риск от смъртност и съвременните предизвикателства пред които е изправено обществото, а именно: изменението на климата, появата на непознати болести, избухването на военни конфликти, развитието на дигитализацията и изкуствения интелект. Докато политиките фокусират усилията си върху развитие на сектора на здравеопазването, което е важно в краткосрочен план, необходимо е също така да се обърне внимание на

подобряването на благосъстоянието, активния живот и устойчивостта на възрастните хора при трудни ситуации като глобалната пандемия, и да се ограничат икономическите и социалните проблеми и неравенства в дългосрочен план. В тази светлина, разбирането на движещите сили зад създаването на благосъстояние е изследователски въпрос с нарастващо значение. Нещо повече, появата на пандемии, последвана от свързаните с тях мерки, засилва значението, актуалността и нарастващия интерес към тази тема. Дисертационният труд разглежда именно тези недостатъчно изследвани в литературата теми. Демографското застаряване, което се наблюдава през последните десетилетия, представлява сложно предизвикателство, както за публичните политики, за семействата, така и за самите възрастни хора. Поради глобалното застаряване броят на хората над 65 години се очаква да нарасне почти три пъти до 2050 г. Тези процеси поставят редица предизвикателства пред социалните, икономическите и здравните системи и изискват специфични за различните групи политики и стратегии в подкрепа на здравословното остаряване и удовлетвореността и активния живот. Ето защо е важно да се направи обстоен и актуален анализ на съществуващите условия на живот, вкл. социално-икономически, здравни и психологически аспекти, и да се идентифицират факторите, които оказват влияние върху удовлетвореността и активния живот на хората на 50 и повече години в Европа преди и след избухването на глобалната пандемия от COVID-19. Тези изследователски проблеми налагат необходимостта от създаване на алгоритъм (методология) за извличане на знания от данни с цел създаване на по-добри управленски политики, насочени към повишаване на удовлетвореността от живота и активността на хората на 50 и повече години в Европа. Литературата по темата, представя различни фактори, които влияят върху удовлетвореността и активния живот на хората на 50 и повече години в Европа. Въпреки това, повечето автори изследват ефекта на един единствен фактор или изследват ситуацията, като използват значително по-малка извадка от респонденти в една или няколко страни, или сравняват две поколения хора (без да ограничават изследването само за по-възрастни хора), или използват данни от по-стари вълни на проекта SHARE, или изследват промените по отношение на пространствени данни при обикновен работен сценарий, което определя необходимостта от задълбочени изследвания по отношение на комплексната структура фактори, които влияят върху удовлетвореността и активния живот. Нито едно от наличните проучвания не предлага стандартизиран подход за идентифициране на промените в детерминантите на удовлетвореността и активния живот на хората на 50 и повече години в Европа преди и

след избухването на глобалната пандемия, който би могъл да се използва като алгоритъм за извличане на знания от данни с цел създаване на по-добри управленски политики, насочени към повишаване удовлетвореността и активния живот, които индиректно биха могли да повлияят икономическото развитие в положителна посока. Освен това, литературният преглед, анализ и синтез показва, че малко внимание се отделя на периода след глобалната пандемия от COVID-19, като се забелязва, че недостатъчно изследван е ефектът на допълнителни фактори като хоспитализация, ваксинации, цифрови мрежи, консумация на алкохол, активен живот и спорт, които не са включени във всички вълни на данните от проекта SHARE, но са от решаващо значение за оценката на удовлетвореността на хората на 50 и повече години в Европа, особено в тежки времена. Освен това, глобалната пандемия подчертава нови неравенства, особено сред по-възрастните хора, чиито последствия се нуждаят от по-задълбочено изследване. Значимостта на темата се определя и от значението на проекта SHARE. В редица държави в рамките на проекта (Латвия, Естония, Германия, Швейцария, Хърватска, Словения и др.) вече има разработени ефективни социални политики, базирани на знание и в отговор на конкретни проблеми, което показва, че изследванията и последващите мерки и политики са работещи не само на теория, но и на практика. Настоящият дисертационен труд прави стъпка в тази посока, както за България, така и в транснационален контекст. Изложените изследователски проблеми в контекста на проекта SHARE обуславят дефинирането на обекта и предмета на настоящия дисертационен труд

2. Основни научни и научно-приложни приноси

- Систематизирани са методически указания с основни стъпки за провеждане на лонгитюдно изследване върху данните на SHARE, базирани на литературен преглед
- Създаден е стандартизиран подход (авторска методика) за идентифициране на промените във факторите за удовлетвореност и активен живот на хората на 50 и повече години в Европа, който може да се използва като алгоритъм за извличане на знания от данни с цел създаване на по-добри управленски политики
- Идентифицирана е комплексна структура фактори, които оказват влияние на удовлетвореността от живота и активния живот на хората на 50+ години при обичайна ситуация и по време на пандемията, съответно настъпилите промени в поведението им,

като в нито едно друго проучване толкова много фактори не са разглеждани заедно и не са толкова задълбочено изследвани

- Добавено е ново знание по отношение на значимите промени в манталитета на хората на 50 и повече години в Европа след пандемията като са представени вероятните причини за това
- Резултатите от проучването са отправна точка за създаване на предложения за социални политики като авторът представя подробни предложения за такива политики, вкл. с фокус върху България
- Извършена е актуална сегментация на същите възрастни хора (включени в проучването за удовлетвореност от живота) и са изследвани различните профили на остаряване по време на глобалната пандемия, като база за сегментно-ориентирани стратегии за справяне с кризисни ситуации

3. Значимост на приносите за науката и практиката

Докторантката показва умения да извършва самостоятелно научно-изследователска дейност, да формулира тези и да ги доказва, като умело използва методическия инструментариум и получава значими научни приноси с възможности за реализации на практика в България.

4. Критични бележки и препоръки

Към представената дисертация могат да бъдат отправени някои критични бележки, които обаче не променят актуалността и значимостта на постигнатите научни приноси. Тези бележки са обсъдени в работен порядък с докторант Михаела Ангелова.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В предлаганата дисертация има получени достатъчно научни и приложни приноси, които ми дават основание да предложа на Михаела Ангелинова Ангелова да бъде присъдена образователната и научната степен „Доктор по икономика” по направление 3.8. Икономика

Дата: 27.06.2024

Член на журито: